

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๖ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๒๑

เปิดเผยโลกธาตุ

เราเป็นห่วงพระเณรที่มาอยู่อาศัยกับเรานี้ยิ่งกว่าเราห่วงเรา สำหรับเราเอง ไม่เห็นมีห่วงอะไรห่วงอะไรทั้งนั้น แต่เกี่ยวกับพระเณรที่มาอาศัยอยู่กับเราแล้ว เราห่วงเราห่วงมาก คำว่าห่วงก็คือไม่อยากจะให้ความดีที่มุ่งมารักษาและรักษาแล้วนี้ เสื่อมลงไปหรือผิดพลาดประการใดทั้งนั้น คำว่าห่วงก็เป็นอารมณ์เกี่ยวกับเรื่องความผิดพลาดของพระเณรซึ่งมักมีอยู่เสมอ และกลัวจะไม่เจริญทางจิตใจ เราไม่เคยตายใจกับเพื่อนฝูงที่มาอยู่ด้วย เพราะเมื่อเรารับเรารับด้วยเหตุผลที่ควรรับ เมื่อรับแล้วก็ต้องทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์เต็มกำลังความสามารถ ส่วนจะสมบูรณ์ตามหลักธรรมหลักวินัยหรือไม่นั้นเราไม่กล้าอาจเอื้อม เพราะเป็นความละเอียดของหลักธรรมหลักวินัยอาจจะไม่รู้ทั่วถึงก็ได้ แต่เรื่องความรู้ความสามารถของเรามีเท่าไร เราทุ่มเทลงเพื่อหมู่เพื่อคณะตลอดมา ตั้งแต่วันเกี่ยวข้องกับหมู่เพื่อนในชั้นเริ่มแรกจนกระทั่งบัดนี้ เป็นเวลาสี่สิบกว่าปี

ปกติเราแต่ก่อนไม่ค่อยสนใจจะสอนใครนอกจากสอนเจ้าของเอง และไม่นึกด้วยว่าจะมีหมู่เพื่อนตลอดถึงประชาชน จะมาเกี่ยวข้องกับเราถึงขนาดที่เป็นอยู่เวลานี้ เมื่อความจำเป็นมาเกี่ยวข้อง จิตที่คิดหรือเป็นความรู้สึกมาดั้งเดิมของเราที่เรียกว่านิสัยก็ต้องเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุการณ์ที่มาเกี่ยวข้องมากน้อย เมื่อเป็นเช่นนั้นภาระก็ต้องหนัก ผู้ใดมาเกี่ยวข้องกับเรา เรารับแล้วด้วยเหตุด้วยผล เราจะต้องดำเนินตามหลักธรรมที่เป็นเหตุองค์ประกอบด้วยเหตุผลล้วนๆ รวมลงเป็นธรรม อย่างเต็มสติกำลังความสามารถของเราทุกแง่ทุกมุม แม้จะมีภาระมาก ความเป็นห่วงที่จะต้องอบรมสั่งสอนเราก็เป็นห่วงอยู่ตลอดเวลา เมื่อมีโอกาสก็ต้องมาอบรมเสมอ

ฉะนั้น ขอให้ทุกท่านที่มาอยู่ในสถานที่นี้เพื่อการศึกษาอบรม จงรักษาเจตนาดั้งเดิมของตนไว้ให้สมบูรณ์ อย่าให้บกพร่อง ถ้าเจตนาอันนี้บกพร่อง ความประพฤติปฏิบัติตัวจะอ่อนแอลงไปกลายเป็นความท้อถอย ความรู้สึกจะคิดไปในแง่เป็นอกุศลและจะไม่เป็นมงคลแก่ตนและหมู่เพื่อน ตลอดครูบาอาจารย์ที่อยู่ร่วมกัน

การปฏิบัติตามหลักศาสนาหรือหลักแห่งความเป็นพระของตนนั้น ไม่เหมือนกับการปฏิบัติต่อโลก ซึ่งไม่ค่อยมีขอบเขตเหตุผลหลักเกณฑ์อะไรมากนักก็อยู่กันได้ แต่สำหรับเรื่องของพระแล้วต้องมีเหตุมีผล มีหลักธรรมหลักวินัยเป็นเครื่องประกันในการอยู่ร่วมกันว่า ไม่มีสิ่งใดที่เป็นการขัดแย้งกันโดยทริภูมิฐานะ โดยหลักธรรมหลักวินัย สอด

คล้องต้องกันอยู่เสมอด้วยความประพฤติปฏิบัติ ตลอดความรู้ความเห็น เฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการระแคะระคายระหองระแหง จนถึงกับให้เกิดความทะเลาะวิวาทขึ้นมาเพราะทิฐิมานะ อันเป็นการสั่งสมกิเลสหรือผลิตกิเลสขึ้นมาอย่างน่าอายนั้น ขอย่าให้เกิดขึ้นในวัดนี้เป็นอันขาด เพราะนั่นเป็นเรื่องของการค้ำชูการชูดคั่นกิเลสประเภทต่างๆ ขึ้นมาเพื่อทำลายขายตัวเอง และทำหมู่เพื่อนให้เดือดร้อนเปื้อนเประอะไปหมด ไม่ใช่เป็นสิ่งที่พระเจ้าจะพึงคิดเลย อย่าว่าแต่การแสดงออกมา

เพราะพระเรามีหน้าที่ชำระกิเลส ไม่ว่ากิเลสประเภทใดที่เกิดขึ้นภายในใจ ยังต้องพยายามระงับและกำจัดมันไป โฉนจะปล่อยให้มันระบายออกมา หรือปลั่งออกมาทางกายทางวาจาอย่างนี้ ไม่สมควรอย่างยิ่ง เพราะเป็นการขายตัวมากมายสำหรับพระอย่าพูดถึงเรื่องวงปฏิบัติเลย เพียงปรากฏขึ้นในใจเราโดยเฉพาะแต่ละราย ก็น่าจะเห็นโทษของมันพอตัวอยู่แล้ว

คำว่าพระแล้วเป็นความเสมอภาค เป็นลูกศิษย์ตถาคตด้วยกันทั้งนั้น จึงไม่ขึ้นอยู่กับคำว่า พระบ้าน พระป่า อันนี้แยกออกไปพอให้เข้าใจตามความนิยมของโลกเฉยๆ เรื่องหลักธรรมหลักวินัยไม่มีส่วนใดมีน้ำหนักต่างกัน มีน้ำหนักเท่ากันในความเป็นพระ ด้วยเหตุนี้ทุกๆ ท่านที่มาอบรมศึกษาจงตั้งจิตตั้งใจให้ดี ให้มีความขยันหมั่นเพียร พลิกจิตพลิกใจพลิกความรู้สึกที่เคยเป็นมาในฆราวาสอันดั้งเดิมนั้นออกโดยลำดับ เพื่อให้เข้ากลมกลืนกับหลักธรรมหลักวินัย หลักความประพฤติอันเป็นเรื่องของพระโดยตรง ทั้งยังเกี่ยวข้องกับหมู่เพื่อนพระสงฆ์ด้วยกันอีกด้วย ซึ่งเป็นเรื่องที่เราจะต้องพินิจพิจารณาสังเกตสอดรู้ให้รอบคอบ ในความคิดความเห็นความประพฤติของเรา เพื่อให้มีความกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวประหนึ่งอวัยวะเดียวกัน

พระเราอยู่ด้วยกันเป็นเหมือนอวัยวะเดียวกัน เมื่ออวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งขัดข้องขึ้นมา ก็เป็นเหตุให้เกิดความทุกข์ภายในร่างกายส่วนอื่นๆ ไปด้วย ทั้งๆ ที่ส่วนเหล่านั้นไม่ได้วิกลวิการก็ทำให้กระทบกระเทือนถึงกันได้ นี่การอยู่ร่วมกันก็เป็นเช่นนั้น รายใดก็ตามที่แสดงความไม่เหมาะสมขึ้นมาโดยทางกิริยามารยาท จะเป็นทางกายทางวาจาก็ตาม เป็นสิ่งที่ไม่สมควรอย่างยิ่ง เพราะเป็นเหตุที่จะให้กระทบกระเทือนถึงหมู่คณะที่อยู่ด้วยกันด้วยความร่มเย็นเป็นสุข ให้ได้รับความเดือดร้อนวุ่นวาย หรืออย่างน้อยเป็นอารมณ์ข้องใจต่อกันไม่ดีเลย จงพากันระวังให้มากไม่ด้อยกว่าการรักษาใจตัว คึกคะนองอยู่เป็นประจำ

การประพฤติปฏิบัติพระพุทธศาสนาต้องมีความเข้มแข็ง เปลี่ยนความรู้ความเห็นที่เคยเป็นมาซึ่งฝังใจอย่างลึกซึ้งให้ถอนตัวออกมาโดยลำดับ หมุนจิตใจเข้าไปสู่หลักธรรมหลักวินัย พึงเป็นพึงตายกับพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ในขณะที่บวช

หรือนอกจากขณะนั้นแล้ว หากจะมีการเปลี่ยนแปลงไปในเรื่องเพศเรื่องอะไรไปก็ตาม ความรู้สึกซึ่งในธรรมะหรือความนอบน้อม ความเคารพจงรักภักดีต่อหลักพระพุทธศาสนาขออย่าให้บกพร่อง เฉพาะอย่างยิ่งในขณะที่อยู่ด้วยกันนี้เป็นสิ่งสำคัญมากที่จะต้องสำรวมระวังทุกคน เพื่อความสงบร่มเย็นต่อกัน

การประพฤติปฏิบัติทุกแขนงแห่งงานให้มีความเข้มแข็ง ให้ทราบว่าเวลานี้เราบวชเป็นพระแล้ว กิริยาอาการใดๆ ที่เราจะแสดงออกให้เหมาะสมกับความเป็นพระ เราจะต้องพิจารณาพิจารณาเป็นพิเศษ แล้วแสดงออกให้เหมาะสมกับความเป็นพระของเรา อย่าได้แสดงออกมาแบบสุ่มสี่สุ่มห้า ดังโลกที่เขาไม่มีขอบเขตเหตุผลหรือเขตแดนใดๆ ในการประพฤติตัวมานั้นเลย จะขัดกับหลักศาสนา ขัดกับหลักของพระ ขัดกับหมูกับเพื่อนที่อยู่ร่วมกัน จะกลายเป็นเรื่องความมัวหมองหรือวุ่นวายขึ้น เช่นเดียวกับน้ำที่ถูกรบกวนจนขุ่นเป็นตมเป็นโคลนขึ้นมา จะอาบจะดื่มจะใช้สอยชะล้างอะไรไม่ดีทั้งนั้น เพราะน้ำขุ่น นี้การแสดงออกต่อกันและกันให้มีความกระทบกระเทือน ก็เป็นเหมือนกับกวนน้ำให้ขุ่นเป็นตมเป็นโคลนนั่นเอง คือกวนธรรมที่สงบแห่งใจของแต่ละท่านให้มีความขุ่นมัวหรือเป็นอารมณ์ขุ่นมา ซึ่งเป็นการรบกวนจิตใจกันให้เกิดความขุ่นมัวและเดือดร้อนขึ้นมา อย่างนั้นไม่สมควรอย่างยิ่งสำหรับพระเรา

การตื่นให้ตื่นแต่เช้า และให้นอนด้วยความตื่นตัวอยู่เสมอทั้งกลางวันกลางคืน เมื่อรู้สึกตัวแล้วรีบตื่น อย่านอนแบบพลิกไปพลิกมาเหมือนกับหมูที่คอยจะขึ้นบนเขียงนั้นไม่ใช่เรื่องของพระ เรื่องของพระต้องเป็นผู้มีสติตั้งระมัดระวังตนอยู่เสมอ เช่นเดียวกับแม่เนื้อที่ระวางภัยที่จะมาจากเหตุการณ์ต่างๆ อย่างนั้นจึงเป็นความถูกต้อง แม้เช่นนั้นแม่เนื้อก็ยังตายเพราะอันตรายได้ทั้งๆ ที่ระมัดระวัง นี้ธรรมของพระพุทธเจ้าที่สั่งสอนภิกษุเป็นต้น ยังมีความละเอียดลออมากยิ่งขึ้นกว่าแม่เนื้อระวางภัยทั้งหลาย จงเป็นผู้ระมัดระวังให้ติดตั้งกล่าวมา

หน้าที่การงานอันใดที่เป็นเรื่องของพระอย่าได้อ่อนแอ ให้มีความเข้มแข็ง ตามีให้ดู หมูให้ฟัง ใจมีให้คิด หมูเพื่อนทำหน้าที่การงานอันใดให้สังเกตสอดรู้เพื่อการประพฤติปฏิบัติตามท่าน เพราะเรามาอบรมศึกษาบางที่ยังไม่เข้าใจตลอดทั่วถึงในข้อวัตรปฏิบัติอันเป็นส่วนภายนอก ก็ให้ได้ความสมบูรณ์เข้าไปโดยลำดับ เฉพาะภายในคือการอบรมจิตตภาวนา ก็ให้ฟังประพฤติปฏิบัติเป็นการเป็นงานจริง ๆ อย่านอนแอ ปวกเปียก ให้มีความเข้มแข็งเป็นหลักของงานอยู่เสมอ

การภาวนา จะภาวนาธรรมบทใด เช่น พุทโธ ธัมโม สังโฆ หรืออานาปานสติ เป็นต้น ซึ่งเป็นสิ่งที่กลมกลืนกับนิสัยของเรา ให้ฟังนำธรรมนั้นเข้ามาบริกรรมภาวนา เช่น กำหนดอานาปานสติก็กำหนดอยู่ที่ลมสัมผัสผิวน้อย เฉพาะอย่างยิ่งสัมผัสที่ตั้ง

จุมูกมากกว่าเพื่อน ให้ฟังกำหนดสติไว้ที่ตรงนั้น แล้วสังเกตสอดรู้ลมเวลาผ่านเข้าไป ผ่านออกมาอยู่ที่ปากทางใต้แก้มจุมูก ไม่ต้องตามลมเข้าไปและตามลมออกมาจะเป็น ความกังวลเพิ่มภาระมาก สำหรับผู้ฟังมีการอบรมจะเป็นการฟื้นฟูเพื่อเหลือความสามารถของตน ให้ฟังระมัดระวังมีสติตั้งอยู่กับภพภูวนานั้น แล้วจิตจะมีความสงบ เย็นขึ้นมาเป็นลำดับๆ เมื่อสติควบคุมงานคือการภาวนาอยู่ไม่ขาดวรรคขาดตอนใน ขณะทำภาวนา จะไม่เป็นอย่างอื่น นอกจากผลคือความสงบเย็นในใจเท่านั้น

พระพุทธเจ้าสอนถูกต้องอย่างแท้จริงสอนโลกสงสาร จนกระทั่งทุกวันนี้ธรรมะก็ มาจากความจริงของจริงที่พระพุทธเจ้าประทานไว้แล้วทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่มีความเคลื่อนไหว คลาดเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่นอย่างใดทั้งสิ้น มีชณิมาปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าทรงสั่ง สอนไว้แล้วนั้น ทุกบททุกบาททุกแง่ทุกมุมสมควรแก่การแก้กิเลสทุกประเภท เพราะ เป็นเครื่องมือที่ทันสมัย ไม่ว่าครั้งพุทธกาลหรือสมัยปัจจุบันนี้กิเลสเป็นประเภทเดียวกันเรื่อยมา ความโลภ ความโกรธ ความหลง ราคะ โทสะ โมหะนี้ มีอยู่ภายในใจของ สัตว์โลกตั้งแต่ครั้งโน้นมาจนกระทั่งทุกวันนี้ ไม่เคยอยู่ที่ไหนนอกจากใจดวงเดียวนี้ ประเภทของกิเลสต่างก็เป็นอย่างเดียวกัน แม้ต่อไปก็เป็นกิเลสประเภทเดียวกันนี้

การแก้กิเลสจึงไม่จำเป็นจะต้องหาธรรมบทใดซึ่งเป็นธรรมที่ทันสมัย หรือเยี่ยม ยอดยิ่งไปกว่ามีชณิมาปฏิบัติที่ประทานไว้แล้วนี้ ธรรมนี้เป็นธรรมที่เหมาะสมอย่างยิ่ง ในการแก้หรือปราบปรามกิเลสทุกประเภทให้หมดสิ้นไปจากใจ ไม่มีสิ่งใดเหนือนี้เลย จึงขอให้อบรมธรรมนี้ให้มีขึ้นภายในใจของตน ตั้งแต่ขั้นเริ่มแรกจนกระทั่งขั้นสมบูรณ์ เต็มที่ คำว่ามรรคผลนิพพานที่ครั้งพุทธกาลท่านบรรลุ ท่านรู้ ท่านพ้นจากทุกข์ซึ่งเป็น ส่วนผลนั้น จะปรากฏขึ้นภายในตัวของเราผู้บำเพ็ญ หรือดำเนินตามหลักธรรมที่ท่าน สอนไว้เหมือนครั้งพุทธกาลโดยไม่ต้องสงสัย

ผมเป็นห่วงหมู่เพื่อนมากในการประพฤติปฏิบัติธรรม อยากให้รู้ให้เห็น เพราะ การแสดงธรรมให้หมู่เพื่อนฟังตั้งแต่ต้นจนถึงปัจจุบันนี้ ไม่เคยสั่งสอนด้วยความเลื่อม ลอยเลย สั่งสอนด้วยความถึงจิตถึงใจด้วยเจตนาที่มีความเมตตาสงสาร อยากให้หมู่ เพื่อนได้รู้ได้เห็นทุกสิ่งทุกอย่างบรรดาที่ตนรู้ตนเห็นและตนแสดงออกนั้นๆ เหมือนกับ ตนที่ได้ปรากฏมา การแสดงธรรมแก่หมู่เพื่อนทั้งหลายนี้ ผมไม่ได้แสดงด้วยความดัน เด่า ผมเรียนตามตรงในฐานะที่หมู่เพื่อนมาอาศัยผม ผมมีความรู้สึกเป็นเหมือนอวัยวะ เดียวกัน จึงไม่มีปิดบังลึกลับ ได้รู้เห็นอย่างใดๆ นำมาสอนจนไม่มีอะไรเหลือแล้ว ภาย ในพุงนี้ไม่มีเหลือ ได้แสดงออกมาอย่างหมดเปลือกทีเดียว ไม่มีความรู้สึกแค้นใดหนึ่งที่ จะเป็นการโอ้อวดต่อหมู่เพื่อน แสดงตามสิ่งที่ปรากฏ เช่น การประพฤติปฏิบัติ เคย ประพฤติปฏิบัติอย่างใดหนักเบาขนาดไหน ได้ฝึกฝนทรมาณตนหนักเบา

น้อยเพียงไรก็ได้นำมาสั่งสอนหมู่เพื่อน หรือมาเล่าให้หมู่เพื่อนฟังเพื่อเป็นคติเครื่องเตือนใจ เพื่อเป็นกำลังทางด้านปฏิบัติเรื่อยมาตามโอกาสอันควร ตลอดถึงผลที่ปรากฏเริ่มแรกตั้งแต่จิตเริ่มเป็นสมาธิคือความสงบเย็นใจก็ได้เล่าให้ฟัง จิตเสื่อมลงไปมากน้อยเพียงใดก็ได้เล่าให้ฟังเพื่อเป็นคติทั้งนั้น ทั้งความเจริญและความเสื่อม ความเสื่อมก็เป็นอาจารย์ได้เป็นอย่างดี ผู้ที่ได้ยินได้ฟังจากความเสื่อมของเราที่ได้แสดงให้เห็นแล้วจะได้ตั้งสติตั้งระมัดระวังอย่าให้จิตของตนเสื่อม ซึ่งเป็นการลำบากมากในการที่จะฟื้นฟูจิตใจให้มีความเจริญรุ่งเรืองขึ้นมาตามเดิมและยิ่งกว่านั้นได้ เราได้เคยเป็นมาแล้ว

จิตเสื่อมเพียงเข้าสมาธิได้บ้างไม่ได้บ้าง ซึ่งแต่ก่อนเข้าได้สนิท กำหนดเมื่อไรได้ทุกครั้ง ๆ ไม่เคยเสียครั้งเลย แต่เวลาจิตเริ่มเสื่อมเท่านั้นเรารู้สึกตัวว่า จิตเข้าได้บ้างไม่ได้บ้าง รับผิดชอบต่อหน้าที่ แม้เช่นนั้นยังเสื่อมเป็นเวลาตั้งปี เข้าสู่ความสงบไม่ได้ดูซิ จิตเสื่อมเพียงเท่านั้นพยายามฟื้นฟูจุดลากให้ขึ้นมา ยังฝืนเสื่อมถึงขนาดปีกว่า ยังไม่สามารถฟื้นขึ้นได้เต็มเม็ดเต็มหน่วยดังที่เคยเป็นมานั้นเลย จึงได้เห็นโทษแห่งความเสื่อมนี้อย่างถึงใจ เหตุใดจึงว่าเห็นโทษอย่างถึงใจ เพราะเราเสียอกเสียใจเพราะความเสื่อมแห่งจิตนี้มากจริง ๆ ในชีวิตนี้แน่ใจว่าจะลืมเรื่องนั้นไม่ลง เพราะทำให้เราเจ็บช้ำใจมากแทบไม่มีโลกอยู่ เพราะความเสียใจ เพราะความเสียดาย ถ้ามีผู้ใดผู้หนึ่งมาทำให้เราเสียอกเสียใจถึงขนาดนั้นน้อยอย่างเป็นฆราวาสแล้ว ฆ่าคนได้ ๕ ศพในวันหนึ่งนี้จะรู้สึกตัวเลยว่าได้ฆ่าคน เพราะอำนาจแห่งความโกรธแค้นนั้นมันมากเกินไปที่จะมาระลิกบาประลิกบุญได้

ที่นี้พอจิตนี้เริ่มเจริญขึ้นมาด้วยอุบายต่าง ๆ ที่เราทุ่มเทลงนั้นแล้ว จึงขนาบกันใหญ่ให้สมใจที่เคียดแค้นอยู่เป็นแรมปี ไม่ยอมให้เสื่อมได้ จนถึงกับว่า เอ้า ถ้าจิตเราจะเสื่อมลงไปแม้แต่น้อยเพียงไรก็ตาม ขอให้เราตายเสียก่อนจิตนี้จึงจะเสื่อมได้ ถ้าเรายังไม่ตายจิตนี้จะเสื่อมไปไม่ได้ คำที่พูดอย่างนี้เหมือนกับพูดด้วยความอาฆาตมาดร้ายต่อกิเลสตัวทำให้จิตเราเสื่อม พูดด้วยการประกันตัว การรับรองตัว พูดด้วยความเข็ดหลาบอย่างถึงใจ ประทับใจ

หลังจากนั้นจิตจึงเป็นเหมือนนักโทษ ถูกคุมแจตตลอดเวลา ไม่ยอมให้พรางสายตาคือสติไปได้ ไม่เพียงแต่ว่าพูดเฉย ๆ ความระมัดระวังตัวนี้ระมัดระวังมากยิ่งขึ้นกว่าครั้งใด ๆ ที่ผ่านมานับแต่ได้ทราบเรื่องจิตเสื่อมนั้นแล้ว ได้สอนตนให้รู้ให้เข็ดหลาบอย่างถึงใจ การระมัดระวังก็ระมัดระวังอย่างถึงใจ เวลาจิตเจริญขึ้นมาเต็มภูมิไม่ปรากฏว่าเสื่อมอีกแล้ว ก็ขยับความเพียรลงให้เต็มที่ เอ้า ตายก็ตาย ราวกับว่ากัดเขี้ยวกัดฟันใส่กันนั้นแล เพราะความเคียดแค้นอย่างถึงใจ นี่คือการเคียดแค้นให้ตนเอง หรือเคียด

แค้นให้กิเลสที่ดัดสันดานตน ความเคียดแค้นประเภทนี้ คือ มัชฌิมาปฏิบัติ ที่เด็ดกับกิเลสคู่อริ จึงไม่จัดว่าเป็นกิเลส (แต่จัดเป็นมรรคของธรรมปา พระปา)

นี่คืออุบายวิธีที่ดำเนินมาก็ได้เล่าให้หมู่เพื่อนฟังหมด โดยไม่ต้องหาเรื่องอุทริอะไรมาพูดซึ่งตนไม่เป็นจริงอย่างนั้น นี่พูดอย่างถึงใจที่เราทำอย่างถึงใจ เอาเป็นเอาตายเข้าว่า ในขณะที่บำเพ็ญอยู่นั้นไม่เคยคิดว่าตนจะได้มาเป็นครูเป็นอาจารย์สอนหมู่เพื่อน ไม่ว่าจะฆราวาสและพระเถรดังที่เป็นมานี้เลย เพราะนิสัยของเราเป็นคนมีนิสัยวาทสนาน้อย มีความสนใจใฝ่ต่อการประพฤติปฏิบัติหรือฝึกฝนทรมาณตนถ่ายเดียวเท่านั้น ไม่เคยสนใจกับผู้อื่นผู้ใดในขณะที่ประพฤติปฏิบัติตนอยู่

เพราะฉะนั้น เราจึงไม่ได้เทศน์สอนคนในเวลาเราปฏิบัติอยู่ มีแต่ชุลมุนวุ่นวายหรือเข้าตะลุมบอนกับกิเลส ไม่สนใจกับอะไรในโลกสงสารอยู่ถึง ๙ ปี ตั้งแต่พรรษา ๗ ที่เราออกปฏิบัติที่แรก จนกระทั่งถึงพรรษาที่ ๑๖ ออกพรรษาแล้ว ถึงเดือน ๖ แรมดับคือ แรม ๑๕ ค่ำ เอ้า พูดให้เต็มภูมิเต็มเปานี้เสีย จนถึงคืนวันดับนั้นถึงได้ตัดสินใจกันลงได้ด้วยความสะดวกใจ หายสงสัยทุกสิ่งทุกอย่างเรื่องภพเรื่องชาติ เรื่องความเกิด แก่ เจ็บ ตาย เรื่องกิเลสตัดหาอาสวะทุกประเภทได้ขาดกระเด็นออกไปจากใจในคืนวันนั้น ใจได้เปิดเผยโลกธาตุให้เห็นอย่างชัดเจน เกิดความสดสังเวช น้ำตาร่วงตลอดคืน

ในคืนนั้นไม่ได้หลับได้นอนเลย เพราะสดสังเวชความเป็นมาของตน สดสังเวชเรื่องความเกิด แก่ เจ็บ ตาย เพราะแห่งอำนาจกิเลสมันวางเชื้อแห่งกองทุกข์ฝังใจไว้ ไปเกิดในภพนั้นชาตินี้ มีแต่แบกกองทุกข์หามกองทุกข์ไม่มีเวลาปล่อยวาง จนกระทั่งถึงตายไปแล้วก็แบกอีก ๆ คำว่าแบกก็คือ ใจเข้าสู่ภพใดชาติใดจะมีสุขมากน้อยทุกข์ต้องเจือปนไปอยู่นั้นแล จึงได้เห็นโทษ เกิดความสดสังเวช แล้วก็มาเห็นคุณค่าแห่งจิตใจ ซึ่งแต่ก่อนไม่เคยคิดว่าจิตใจจะมีคุณค่ามหัศจรรย์ถึงขนาดนั้น การไม่นอนในคืนนั้น เพราะความเห็นโทษอย่างถึงใจ และความเห็นคุณอย่างถึงจิตถึงธรรม

ในตอนท้ายแห่งความละเอียดอ่อนของจิต เราก็มองว่าวิชาเป็นของดีและประเสริฐไปอย่างสนิทติดจมไปพักหนึ่ง และหลงวิชาอยู่เป็นเวลา ๘ เดือน ไม่เคยลืมเพราะรักสงวนวิชาซึ่งเป็นตัวม่งใส ตัวสง่าผ่าเผย ตัวองอาจกล้าหาญ จึงรักสงวนอยู่นั้นเสีย พยายามระมัดระวังรักษาวิชา ทั้ง ๆ ที่สติปัญญาก็มีเต็มภูมิแต่ไม่นำมาใช้กับวิชาในขณะนั้น เมื่อเวลาได้นำสติปัญญาหันกลับมาใช้กับวิชาอย่างเต็มภูมิ เรื่องวิชาจึงแตกกระจายลงไป ถึงได้เห็นความอัศจรรย์ขึ้นมาภายในจิตใจ นั้นแหละจึงเป็นความอัศจรรย์อย่างแท้จริง ไม่อัศจรรย์แบบจอมปลอมดังที่เป็นมา

ถึงกับน้ำตาร่วง ร่วงสองอย่าง ร่วงด้วยความสลดสังเวชภพชาติแห่งความเป็นมาของตนหนึ่ง เพราะความอัศจรรย์ในพระพุทธรูปเจ้า สาวกทั้งหลายที่ท่านหลุดพ้นไปแล้ว ท่านก็เคยเป็นมาอย่างนี้หนึ่ง เราก็เป็นมาอย่างนี้ คราวนี้เป็นความอัศจรรย์ในวาระสุดท้ายได้ทราบชัดเจนประจักษ์ใจ เพราะตัวพยานก็มีอยู่ภายในจิตนั้นแล้ว แต่ก่อนจิตเคยมีความเกี่ยวข้องกับพัวพันกับสิ่งใด บัดนี้ไม่มีสิ่งใดจะติดจะพัวพันอีกแล้ว

มาสลดสังเวชอีกตอนที่เคยคาดวิชาว่าเป็นเหมือนเสือโคร่ง เสือดาว เหมือนยักษ์ เหมือนผี แต่เวลาพิจารณาเข้าไปเจอวิชาจริง ๆ แล้ว กลับเป็นนางงามจักรวาล เป็นเพชรเป็นพลอย เป็นสิ่งที่อัศจรรย์มีค่ามากโดยไม่รู้สึктวันนั้นซิ จึงต้องคิด เมื่อแก้สิ่งนี้ได้แล้ว ธรรมแท้อันเป็นของวิเศษอัศจรรย์ยิ่งกว่านั้นก็ปรากฏขึ้นมา จึงต้องเกิดความสลดสังเวชในความหลงวิชาและในทุกข์ทั้งหลาย และเกิดความอัศจรรย์ในธรรมที่ปรากฏขึ้นโดยปราศจากสมมุติใด ๆ เข้าไปเจือปนในจิตดวงนั้น ถึงกับให้เกิดความขวนขวายน้อยไม่คิดจะสอนผู้หนึ่งผู้ใดได้ เพราะคิดในเวลานั้นว่า สอนใครก็ไม่ได้ ถ้าลงธรรมกับใจเป็นของอัศจรรย์เหลือล้นถึงขนาดนี้แล้ว ไม่มีใครที่จะสามารถรู้ได้เห็นได้ในโลกอันนี้ เพราะเหลือกำลังสุดวิสัยที่จะรู้ได้

เบื้องต้นที่เป็นทั้งนี้ เพราะจิตยังไม่ได้คิดในแง่ต่าง ๆ ให้ออกกว้างออกไปถึงปฏิบัติภาครื่องดำเนิน จึงได้ย้อนกลับมาพิจารณาทบทวนกันอีก ทั้งฝ่ายเหตุคือปฏิบัติ ทั้งฝ่ายผลที่ปรากฏในปัจจุบันว่า ถ้าธรรมชาตินี้เป็นสิ่งที่สุดวิสัยที่คนอื่น ๆ จะรู้ได้แล้ว เราทำไม่ถึงรู้ได้ เราก็เป็นคน ๆ หนึ่งเหมือนกับมนุษย์ทั่ว ๆ ไป เรารู้ได้เพราะเหตุใด ก็ย้อนเข้ามาหาปฏิบัติ พิจารณาระบายออกไปจนได้ความชัดเจนว่า อ้อ ยอมรับละที่นี้ ถ้ามีปฏิบัติคือข้อปฏิบัติแล้วก็ต้องได้รู้อย่างนี้

ท่านผู้ใดบำเพ็ญข้อวัตรปฏิบัติให้สมบูรณ์เต็มภูมิ ดังที่พระพุทธรูปเจ้าได้สั่งสอนไว้แล้ว ธรรมชาตินี้ไม่ต้องมีใครมาบอกจะรู้เองเห็นเอง เพราะอำนาจแห่งมัชฌิมาปฏิบัติ เป็นเครื่องบุกเบิกทำลายสิ่งที่รกรุงรังพัวพันอยู่ภายในใจ จะแตกกระจายออกไปหมดเหลือแต่ธรรมล้วน ๆ จิตล้วน ๆ ที่เป็นจิตบริสุทธิ์ จากนั้นจะเอาอะไรมาเป็นภัยต่อจิตใจ แม้สังขารร่างกายจะมีความทุกข์ความลำบากแค่ไหน ก็สักแต่ว่าสังขารร่างกายเป็นทุกข์เท่านั้น ไม่สามารถที่จะทับถมจิตให้บอบช้ำให้ขุ่นมัวได้เลย เพราะธรรมชาตินั้นไม่ใช่สมมุติ ชั้นนี้ทั้งหมดนี้เป็นสมมุติล้วน ๆ ธรรมชาตินั้นเป็นวิมุตติ หลุดพ้นจากสิ่งกตัญญูทั้งหลายซึ่งเป็นตัวสมมุติแล้ว แล้วจะเกิดความเดือดร้อนได้อย่างไร เป็นก็เป็น ตายก็ตาย เรื่องของชั้นนี้สลายลงไปตามสภาพของมันที่ประชุมกันเท่านั้น

จิตดวงนี้เป็นอย่างไร ต่อไปนี้จะไปเกิดที่ไหนก็ทราบอย่างชัดเจน จะไปเกิดที่ไหนเมื่อไม่มีเชื้อ ไม่มีเงื่อนไขต่อทั้งเงื่อนไขเงื่อนไขคลาย ทั้งอดีต อนาคต แม้แต่ปัจจุบันก็รู้

เท่าทันไม่ได้ยึดได้ถือ สัพเพ ธมฺมา อนตฺตา ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตาไม่ถาวรแล้ว เพราะได้รู้จักจิตใจแล้ว เมื่อรู้จักจิตใจและปล่อยวางหมดแล้ว มีธรรมอะไรที่ไม่ใช่ อนัตตาไม่ใช่อัตตา คือ วิสฺสุทฺธิธรรม วิสฺสุทฺธิจิต จะเรียกวิสฺสุทฺธิจิตก็ได้ จะเรียกวิสฺสุทฺธิธรรม ก็ได้ จะเรียกนิพพานก็ได้ไม่มีปัญหาอะไรเมื่อถึงตัวจริง ไม่มีกิเลสสมมุติใดๆ เข้ามาขัดขวางแล้ว เรียกไม่เรียกก็ไม่มีปัญหาอะไรทั้งนั้น เพราะจิตหลุดพ้นจากปัญหาความยุ่งเหยิงทั้งหมดไปแล้ว

เหล่านี้ได้พูดให้หมู่เพื่อนฟังหมดไม่เคยปิดบังลับ ซึ่งไม่เคยถามผู้ใดเลย ปรากฏขึ้นกับจิตเอง พระพุทธเจ้าและสาวกทั้งหลายที่ท่านปฏิบัติ เมื่อตรัสรู้และบรรลุธรรมก็เป็น สนฺทิกฺขุโณ ไม่ทรงถามและถามใคร สมกับพระธรรมที่ท่านแสดงไว้ว่า สนฺทิกฺขุโณ ผู้ปฏิบัติจะพึงรู้เองเห็นเอง ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญญูหิ ผู้รู้ทั้งหลายจะพึงรู้จำเพาะตน นั้น ท่านว่าไว้อย่างนั้น ธรรมนี้มีใช้ธรรมโกหกโลก ทำไมผู้ปฏิบัติเมื่อรู้เห็นได้ตามธรรมนั้นจะเป็นการโอ้อวดโกหก รู้เห็นได้ต้องพูดได้ตามนั้น ปฏิปทาธรรมทั้งหมดนี้แลเป็นกุญแจดอกสำคัญที่จะเปิดตู้พระไตรปิฎก ในขณะเดียวกันก็ปราบปรามกิเลสซึ่งเป็นข้าศึกและปิดบังธรรมในใจ ให้แตกกระจายออกไป กลายเป็นใจวิเศษธรรมวิเศษล้วนๆ ขึ้นมาอย่างไม่เคยคาดฝันมาก่อนเลย

เพราะฉะนั้น จงอย่าไปคิดให้เสียเวลาว่าครั้งพุทธกาลท่านสำเร็จมรรคผลนิพพาน ครั้งนี้ไม่มีทางสำเร็จ อย่าไปคิด นั้นเป็นเรื่องของกิเลสหลอกหลวงเราให้หลงกลมายาของมันต่างหาก ไม่ใช่เรื่องของธรรม และจะเกิดความท้อแท้อ่อนแอขึ้นมาในวงความเพียร ก้าวไม่ออก ไปไม่รอด จอดจมอยู่กับกิเลสกองทุกข์ต่อไปอีก ดีไม่ดีฆ่าตัวตายก็มีคนเรา ทั้งๆ ที่ตนยังมีคุณค่าอยู่ เพราะอำนาจกลลวงของกิเลสหลอกไปเท่านั้นเอง หลงกลมายาของกิเลสเท่านั้นก็จมไปได้คนเรา ความเข้มแข็งเคยมีมากน้อยเพียงไร พอกิเลสหลอกแยบสองแยบเท่านั้นก็ล้มระนาวแบบไม่เป็นท่า เพราะฉะนั้นขอให้พากันเข้าใจว่า ธรรมทุกชั้นจนถึงนิพพานธรรมไม่อยู่ที่ไหน แต่อยู่ที่ใจของผู้ปฏิบัติตามหลักสังฆธรรมทั้งสี่ให้เข้าใจและสมบูรณ์โดยลำดับจนถึงขั้นสมบูรณ์เต็มที่ ธรรมทุกชั้นจะปรากฏขึ้นที่ใจโดยลำดับ และปรากฏจนเต็มภูมิเช่นเดียวกัน ไม่มีอะไรมาขัดแย้งกีดขวางได้ ปากใครก็ตามถือเอาเป็นประมาณได้ยากมาก เพราะส่วนมากใจมีกิเลส ปากจึงมักสกปรก ฉะนั้นจงถือ สุวากุขาโต ภควตา ธมฺโม จากพระโอษฐ์ผู้เดียวเป็นเครื่องประกันมรรคผลนิพพานของเราผู้ปฏิบัติ

สังฆธรรม คืออะไรบ้าง ทุกข์ ความไม่สบายกายไม่สบายใจมีอยู่ที่ไหน ถ้าไม่มีอยู่ที่กายที่ใจเรานี้ทุกคน สมุทัย คือ นันทิราคะ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา นี้คือตัวของกิเลส มันเกิดขึ้นจากใจเพราะเชื้อของมันมีอยู่ที่ใจ มันจึงแสดงตัวออกมาจากสิ่งที่มี

ว่าเมื่อไรทุกข์จะหลุดลอยออกไปจากใจ ถ้าไม่แก้ตัวสมุทัยให้หลุดลอยลงไปแล้ว ไม่มีทางที่ทุกข์จะหลุดลอยลงไปได้

การแก้สมุทัยก็คือความเพียร มีสติปัญญาเป็นสำคัญ ให้พยายามพากเพียรอย่าลดละถอยหลัง นี่แหละเป็นสิ่งที่จะตัดสินได้ ตัดสินที่ตรงนี้ ไม่มีกาลโน้น สถานที่นั้น มีอำนาจยิ่งกว่า ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา หรือยิ่งกว่าสัจธรรมทั้งสิ้นไปได้เลย ตรงนี้เป็นสำคัญ จงยึดตรงนี้เป็นหลักใจหลักปฏิบัติ กิเลสอยู่ที่ตรงนี้ สมุทัยคือกิเลสแท้ที่อยู่ที่หัวใจ มรรคคือการปฏิบัติเพื่อแก้กิเลสด้วยอุบายวิธีต่างๆ อย่างอนใจ ถึงเวลาคิด คิดอ่านไตร่ตรองให้เข้าใจในเรื่องธาตุเรื่องชั้นธัมม เรื่องกิเลสอาสวะแสดงตัวขึ้นมาเล็กน้อย

อย่าไปหึงหวง อย่าไปเสียดายอะไรทั้งสิ้นนอกจากความพันทุกข์ โลกที่เราเคยคิดเคยปรุงมาแล้วได้ประโยชน์อะไร นอกจากเป็นเรื่องของสมุทัย แล้ววันเอาความทุกข์เข้ามาเผาผลาญหัวใจเท่านั้น ขึ้นชื่อว่าสมุทัยแล้วเป็นอย่างนั้น เคยเป็นอย่างนั้นมาตั้งเดิมอย่าได้หลงกลมัน จงทำความเข็ดหลาบ อาย่ายอมหมอบกราบกราบมันต่อไป

สติ เราฝึกให้มีสติมิได้ ปัญญาพยายามขุดค้นคิดอ่านไตร่ตรองในแง่ต่างๆ ทั้งภายในนอกภายในได้ ถ้าพาคิดพาคำ ในเบื้องต้นบังคับให้คิดอ่านเสียก่อน เพราะปัญญายังไม่รู้หน้าที่การงานของตัวเอง เช่นเดียวกับเด็กยังไม่รู้หน้าที่การงาน ผู้ใหญ่ต้องบังคับบัญชาให้เด็กทำงาน จนกว่าเด็กนั้นเติบโตรู้การงานและรู้ผลของงาน รู้จักวิธีทำงานแล้วก็ทำงานไปเองโดยไม่ต้องบังคับบัญชาต่อไป เหมือนผู้ใหญ่ซึ่งรู้เหตุรู้ผลของงานและผลของงานเรียบร้อยแล้ว หน้าที่การงานไม่ต้องบอกก็ทำไปเอง สติปัญญาเบื้องต้นก็ต้องได้บังคับบัญชา ล้มลุกคลุกคลานบ้างก็ต้องยอมรับกันไปก่อน เพราะยังไม่ชำนาญชำนาญ ต่อเมื่อสติปัญญาได้ดำเนิน และเห็นผลแห่งความสงบเย็นใจหรือความสว่างไสวภายในจิต เพราะอำนาจของสติปัญญาขึ้นแล้ว สติปัญญาจะมีความขยันหมั่นเพียรไปเอง เรื่องความเพียรไม่ต้องบอก หมุนไปตามกันนั้นแหละ ดังที่เคยได้อธิบายให้ฟังมาแล้ว หลักใหญ่อยู่ที่ตรงนี้

การแก้กิเลส ไม่ได้แก้อยู่สถานที่โน้นสถานที่นี้อะไร แต่แก้กันที่จิต ถ้าว่าสถานที่ก็คือจิตนี้แหละ อยู่ตรงนี้ไม่อยู่ที่อื่น ขอให้ทุกท่านฟังอย่างตั้งใจ ปฏิบัติแก้กิเลสของตนอย่างตั้งใจ ให้เห็นว่ากิเลสนี้เป็นภัยอย่างยิ่งสำหรับหัวใจเรา จะพาให้เกิดภพเกิดชาติเกิดในภพน้อยภพใหญ่ ได้รับความทุกข์มากน้อย ล้วนแล้วแต่ไปจากกิเลสทั้งนั้น ไม่ไปจากที่อื่นเลย การแก้กิเลส การเห็นกิเลสเป็นภัยจึงทำให้จิตใจมีความพอใจ หรือมีความอาจหาญที่จะแก้กิเลสโดยลำดับ ผู้ใดที่ได้เป็นความสะอาดใจเข้าใจว่ากิเลสเป็นข้าศึกต่อตนแล้ว จะมีทางต่อสู้กัน ถ้าเห็นกิเลสเป็นตน ตนเป็นกิเลส เห็นกิเลสเป็นเรา เราเป็น

กิเลสอยู่แล้ว กิเลสนั้นและพาเราจม ครั้นจมลงไปแต่กิเลสกับขึ้นอยู่บนคอเรา (หัวใจเรา) หากทางพื้นฟูตัวเองขึ้นมาไม่ได้เลย

ขอให้ทุกท่านนำไปประพฤติปฏิบัติให้ถึงใจ ในส่วนหยาบก็ได้เคยอธิบายให้ฟังแล้วในเบื้องต้นแห่งภพนี้ การประพฤติปฏิบัติให้มีความขยันหมั่นเพียร หูไว ตาไว คิดอ่านไตร่ตรอง อย่าอยู่เฉยๆ ให้มีความแกว่งกล้าสามารถ อย่าแสดงความอ่อนแอ พระพุทธเจ้าทรงมีความขยันหมั่นเพียรมากไม่มีใครเสมอเหมือน ศาสนธรรมที่ออกมาจากพระพุทธเจ้านั้น เป็นธรรมที่สอนคนให้มีความขยันหมั่นเพียรในทางที่ดีที่ชอบ ให้เกิดผลเกิดประโยชน์ จนกระทั่งถึงขั้นเป็นที่พึงพอใจ ให้นำไปประพฤติปฏิบัติ ให้ได้รับผลรับประโยชน์ จะบวชมาเวลามากน้อย ในขณะที่เราบวชนี้ให้ทุ่มเวลาลงเพื่อความพากเพียรอย่าให้เสียผลเสียประโยชน์ อย่าไปคิดเรื่องนั้นเรื่องนี้ซึ่งเราเคยคิดมาแล้วไม่เกิดประโยชน์อะไร นอกจากจะเกิดโทษภายในจิตใจให้มีความกังวลและมัวหมองต่อจิตใจเท่านั้น ให้ทราบถึงมันว่าสิ่งเหล่านี้เป็นภัยและเห็นโทษของมัน อย่าสนใจไปคิด จะเหมือนไปคว่ำเอาบุตรเอาคุณมาฉาบทาตัวให้เหม็นคลุ้งไปตลอดกาลสถานที่ ไม่มีประมาณว่า ความเหม็นคลุ้งของกิเลสจะออกจากใจลำพังตนเอง โดยไม่ชำระซักฟอกปราบปราม

เวลานี้เราเป็นลูกตถาคต จะเป็นอยู่กี่วันก็เดือนก็ตาม (พระบวชชั่วคราวก็มีสัปปนกันฟัง) ให้ทำหน้าที่ของตนเต็มภูมิอย่าได้ลดละ พระพุทธเจ้าท่านเสด็จออกบวชไม่มีใครตามส่งตามเสีย ไม่มีญาติโยม ไม่มีผู้ตามอุปถัมภ์อุปฐากพระพุทธเจ้าเลย สละออกจากความเป็นกษัตริย์ลงสู่ความเป็นคนขอทาน ใครจะลำบากลำบากยิ่งกว่าพระพุทธเจ้าไม่มี ความลำบากพระพุทธเจ้าทรงเผชิญมาแล้ว ก่อนที่จะได้ตรัสรู้ปรากฏว่าทรงสลบไสลถึง ๓ ครั้งว่าไง ถ้าหากไม่พินก็ตาย นี่คือความทุกข์มากถึงขั้นสลบนั้นเอง ถ้ายิ่งกว่านั้นก็ถึงขั้นตาย นี่ลำบากไหมพระพุทธเจ้าผู้ทรงบำเพ็ญมาก่อน ที่เป็นแนวหน้าของพวกเรา เราจะมีแต่ความอ่อนแอ ง่วงเหงาหาวนอนเต็มตัวอยู่อย่างนั้น เป็นได้หรือลูกศิษย์ตถาคต ควรเป็นไปได้หรืออย่างนั้นนะ ฉะนั้นให้พิจารณา

อะไรจะอัศจรรย์เท่าธรรมในแดนโลกธาตุนี้ไม่มี จิตจะเคยหมกมุ่นอยู่กับสิ่งใดก็ตาม เมื่อธรรมได้ฉายแสงเข้าไปถึงใจแล้ว จะปล่อยวางโดยลำดับๆ ไม่ว่าอันใดจะถือเป็นของวิเศษวิโสในความรู้สักมาตั้งแต่ก่อนเพียงไรก็ตาม จะปล่อยวางไปโดยลำดับจนกระทั่งไม่มีสิ่งใดเหลือเลย เพราะสิ่งเหล่านั้นไม่มีคุณค่าและประเสริฐเหมือนกับธรรมชาติอันประเสริฐซึ่งปรากฏขึ้นภายในใจ ไม่อย่างนั้นท่านปล่อยไม่ได้ วางไม่ได้ ถ้าธรรมไม่เหนือกว่าจะปล่อยไปทำไม เช่นเราเดินไปเจอตะกั่ว เราก็ว่าเป็นของดีก็เก็บแบกหามเอาไป พอไปเจอเงินก็ว่าเป็นของดี ทั้งตะกั่วไป ไปเจอทองคำเข้าไปอีก เจอเพชรเจอ

พลอยเข้าไปอีก ยิ่งปล่อยของเก่าไปโดยลำดับ ๆ เพื่อยึดของดี เอาของดี ของที่ราคาต่ำกว่านั้นก็ทิ้ง ๆ

อันนี้ก็เหมือนกัน โลกามิสทั้งหลายเป็นสิ่งที่มิคุณค่ามีราคาต่ำกว่าธรรมโดยหลัก ธรรมชาติ มิใช่โดยความนิยมที่อาจเสกสรรเปลี่ยนแปลงความจริงเป็นอย่างอื่นได้ นอกจากนั้นก็เป็นที่โทษอีกด้วย ถ้าไม่ฉลาดในการใช้สอยและเก็บรักษา เมื่อธรรมได้แทรกเข้า ถึงใจมากน้อย ควรจะชนะธรรมชาติความแปลกประหลาดความอัศจรรย์ของโลก ควรจะชนะโลกามิสสิ่งใดได้ก็ยอมชนะกันไป ปล่อยกันไปวางกันไปโดยลำดับ จนกระทั่งปล่อยวางโดยสิ้นเชิง เพราะเห็นธรรมว่าประเสริฐกว่าไม่มีสิ่งใดเสมอเหมือน ปุญญาปาย ปหิณบุคคล กระทั่งบุญก็ยังละอย่างว่าแต่ละบาปได้แล้วเลย บุญก็ยังละ จึงเรียก ปุญญาปาย ปหิณบุคคล ผู้มีบุญและบาปอันละเสียได้แล้ว

บุญก็เป็นเครื่องสนับสนุนให้ถึงที่อันเกษม เมื่อถึงที่เกษมแล้ว บุญซึ่งเป็นส่วนสมมุติ ก็ปล่อยวางกันโดยหลักธรรมชาติไม่มีสิ่งใดเหลือเลย เหลือแต่ความบริสุทธิ์ล้วน ๆ และไม่ได้ติดด้วย รู้เท่า ตัดขาดทั้งอดีตอนาคต รู้เท่าตัดขาดทั้งปัจจุบันไม่มียึดมั่นในสิ่งใด จะว่าพระอรหันต์อรหันต์ท่านไม่ยึดถือสิ่งใดเลยก็ไม่ผิด แต่ท่านก็ไม่ได้ปราศจากที่พึ่ง นั้น เมื่อถึงแดนแห่งความพ้นจากสมมุติหรือถึงแดนเกษมเต็มภูมิแล้ว พ้นวิสัยของสมมุติแล้ว ไม่ได้ยึดอะไรทั้งนั้นเพราะจิตพอตัวแล้ว

นี่ละการประพฤติปฏิบัติ ขอให้ทุกท่านฟังให้ถึงใจ ได้พยายามเทศน์สอนมาโดยลำดับ ๆ ขอให้เห็นใจผู้แสดงด้วย การรับพระเณรจำนวนมาคน้อยก็ได้พิจารณาเต็มหัวใจแล้ว ถึงได้รับขนาดเท่าที่เป็นมานี้ ถ้าเลยกว่านี้ก็ต้องแสดงผลให้เห็นอย่างใดอย่างหนึ่งแน่นอน เพราะเชื่อความคิด เคยคิดอันใดไว้แล้วเป็นความถูกต้องเสมอ ไม่ใช่คุยถ้ามากก็เพ้อ แล้วก็เร่ ๆ รวน ๆ เหลว ๆ ไหล ๆ และก่อความวุ่นวายส่วนที่ดีให้เสียไปด้วย ไม่เพียงแต่เหลวไหลโดยลำพังตนเอง ยังเป็นการรุกรกตารกจริตกใจ กัดขวางเพื่อนฝูงไปอีก นั้น เป็นของดีเมื่อไร

จะนั่นทุก ๆ องค์ที่มาบวชนี้ไม่ว่าจะมาจากสกุลใดชาติชั้นวรรณะใด ไม่สำคัญยิ่งกว่าความเป็นพระ ปฏิบัติให้ตรงแนวตามหน้าที่ของพระ นี่เป็นหลักแห่งพระอันถูกต้อง ซึ่งจะอยู่ร่วมกันด้วยความผาสุกได้ ถ้าปลีกจากร่องรอยนี้แล้วเป็นเรื่องของโลกของสงสารหาประมาณไม่ได้ นั้นแลจะทำความกิดขวางกัน หากความสุขความสบายไม่ได้เลย เพราะมันร้าย จากร้ายก็แตก ถ้าเอาโลกเข้ามาแทรกเข้ามาแฝงต้องเป็นอย่างนี้ พระพุทธเจ้าจึงไม่มีชาติชั้นวรรณะ ผู้ใดมาบวชแล้วก็ทรงแสดงอรรถธรรมสั่งสอนอย่างเต็มภูมิของพระองค์ ให้ผู้นั้นปฏิบัติเต็มภูมิของพระของสมณะซึ่งเป็นศากยบุตร พุทธชินารสของพระพุทธเจ้า และได้ผลเป็นที่พอใจโดยทั่วกัน

สาวกของพระพุทธเจ้ามีกี่ประเภท มีทุกชาติชั้นวรรณะมาประพฤติปฏิบัติ ผู้ใดออกมา เช่น เป็นพระราชามหากษัตริย์เสด็จออกมาบวชแล้ว ก็มาเป็นคนขอทาน มาเป็นสมณะประเภทเดียวกัน ทำหน้าที่การทำงานโดยไม่ถือเนื้อถือตัว ว่าเคยมียศมีศักดิ์มาขนาดไหน อันนั้นมันสมมุติกันเฉยๆ ว้ายศอย่างนั้นยศอย่างนี้ ดูหัวใจนี้ หัวใจนี้ ก็เลสมันไม่ได้ว้ายศว่าศักดิ์ไหนนะ มันเหยียบได้ทั้งนั้น ให้แก่ตัวมันเหยียบมันเป็นข้าศึกต่อเรานี้ด้วยธรรม เราจะมีความเป็นอิสระหรือเราจะมียศแห่งธรรมระดับใจ ยศแห่งธรรมระดับใจนี้เหนี่ยยศอะไรทั้งสิ้นและกินไม่หมดด้วย ตายแล้วก็หายห่วง ทุกสิ่งทุกอย่างไม่อาลัยเสียดาย ไม่ห่วงไม่หวงไม่กังวลใจ จึงขอให้พากันประพฤติปฏิบัติอย่างอนใจ

เออละเอาแค่นี้